

Avots: www.bns.lv
Autors: Aiga Pelane
Datums: 02.02.2012.
Laiks: 09:30

Pētnieces: darbs laukos vairs netiek uzskatīts par vērtību

Latvijas Universitātes paspārnē kopš 2010. gada sākuma tiek veikts pētījums "Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes – Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas", kurā iesaistīti desmit zinātnieki – antropologi, politilogs, kulturologs, valodnieki un vides pētnieks. Viņu uzdevums ir triju gadu laikā izpētīt, kā mainījušies lauki un ko domā laucinieki. Zinātnieki ir braukuši pa laukiem un runājuši ar pašiem lauciniekiem. Patlaban jau sākusies rezultātu apkopošana un trīs zinātnieces gatavas dalīties ar saviem secinājumiem. Agnese Cimdiņa ir pētījusi saimniekošanas un uzņēmējdarbības prakses laukos, Dace Dzenovska – lauku iedzīvotāju mobilitātes prakses un to kultūrvēsturisko izpratni, savukārt Ieva Raubiško – ētikas priekšstatus un praksi laukos, ko cilvēki uzskata par jēgpilnu dzīvi. BBS pētniecēm uzdod jautājumus, vai laukos joprojām cieņā ir darba tikums, kāpēc tik grūti laukos atrast strādniekus un vai laukos nav tomēr jāsāk nopietni runāt par noslāņošanu.

- No vienas puses, tiek runāts, ka laukos ir daudz bezdarbnieku, bet, no otras puses, nav kas strādā. Kas pie vainas?

Ieva Raubiško (I.R.) – Laukos pat nav tik liels cilvēku trūkums. Taču daudzi vietējie, kas palikuši, diemžēl ir ar ļoti izteiktām alkoholisma problēmām.

Agnese Cimdiņa (A.C.) – Darbaspēka laukos ļoti trūkst. Saimnieki no pagasta uz pagastu sūdzas, ka nav darbaspēka. Tas darbs būtu, jo īpaši saimniecībā sezonas laikā pietrūkst darbaroku. Viņi būtu gatavi pat likumīgi algot, ar visu nodokļu maksāšanu, bet saimnieki atzīst, ka cilvēki vienkārši nav ieinteresēti strādāt, viņi labāk aiziet un pastrādā tā saucamajos simtlatniekos vai arī nedaudz tāpat pastrādā, ja vajag.

- Tātad tautas dziesmās apdziedātais latviešu darba tikums kaut kur pazudis?

I.R. – Tas ir mīts, jo darbs vairs netiek uzskatīts par vērtību. Bet, protams, visi nav vienādi, ir arī izņēmumi.

A.C. – Tie, kuriem pašiem ir saimniecības, strādā vaiga sviedros. Dara to ļoti kārtīgi, īpaši tad, ja ražo produkciju tirgum. Piemēram, bioloģiskās produkcijas ražotāji, kuru klienti bieži vien ir ar dažādām veselības problēmām, saka: "Mēs varētu ražot šo produkciju daudz vairāk, jo ir pieprasījums. Bet mēs to divi vien nespējam. Savukārt pieņemt darbā kādu nevaram, jo nevaram būt droši, ka viņš savu darbu izdarīs tikpat labi kā mēs. Mums pat nav pārliecības, vai viņš rīt atnāks uz darbu. Varbūt viņš būs piedzēries."

- Vai laukos pašlaik neveidojas nosacīti divas kopienas – vieni tā saucamie veiksminieki, kuriem ir sava saimniecība, ir uzņēmība un viņi spēj sevi nodarbināt un naudu nopelnīt, un otra – neveiksminieki, kuriem nav darba un vēlēšanās strādāt, kuri lēnām nodzeras aiz izmisuma, jo dzer ne jau aiz labas dzīves?

I.R. – No vienas puses, dzeršana daudziem ir dzīvesveids. Tas jau ir sācies padomju laikos, un daudzi, kuri tad dzēra, turpina dzert arī tagad. Tiesa, padomju laikos kolhozu sistēmā viņus tomēr piespieda strādāt. Lai arī ir nomainījušas paaudzes, tas nekur nav pazudis.

Savukārt sabiedrības nosacījums, prasība ir, ka cilvēkam jābūt radošam, jābūt uzņēmīgam, ka jāspēj darboties. Taču ne jau visi var būt radoši un uzņēmīgi uzņēmēji. Protams, ka būs masa, kuri laukos tāpat būs darba ņēmēji, nevis darba devēji.

Iespējams, ka cilvēkus nosacīti arī var iedalīt divās lielās grupās. Tiesa, pa vidu starp mūsu iedalījumu tāpat būs dažādi cilvēki. Starp lauciniekiem ir arī tādi, kas nebūt nav alkoholiķi un labprāt arī strādātu, bet tā darba vienkārši nav.

Ja runājam par to, ka nodzeras ne jau aiz labas dzīves, tad ir tomēr arī laukos jauniešu grupas, kuri sāk ļoti agri dzert, kuri neaizbrauc uz pilsētām, neatrod darbu, neaiziet mācīties. Vietējie par to teic, ka tas tiek darīts aiz neko darīt, ka tā ir sava veida inerce. Pulcēšanās parasti notiek pie pagasta veikala, un tad tiek arī pirkti alkohols un dzerts.

Dace Dzenovska (D.Dz.) – Savā ziņā šie cilvēki ir lauku proletariāts, kuriem vienkārši nav kur palikt, jo vienīgais veids, kā tu vari laukos dzīvot un strādāt, ir būt par saimnieku. Savukārt tiem, kas nav šie saimnieki, ir citas izvēles. Viņi jau labi saprot, ka kā proletariāts laukos viņi vairs nevar būt, jo nav darba. Savukārt, ja darbs ir tajā pašā citam piederošā saimniecībā, tad viņi uzskata, ka iet tur strādāt par kalpu.

- Būsim atklāti – šie cilvēki, kas strādā pie saimniekiem, reizēm saņem ļoti mazas algas.

D.Dz. – Cik katrs maksā, mēs nezinām, bet ir arī dzirdēts, ka tiek strādāts par vēdera tiesu. Iespējams, ka tieši dzeršana un tas, ka neiet strādāt pat, ja teorētiski būtu darbs, varētu arī liecināt, kādi īstenībā ir šie darba apstākļi.

A.C. – Visu laiku ticis spiests un arī publiskā diskursā ticis runāts, ka vajag modernas un lielas lauku saimniecības. Taču tieši tur, kur ir šādas modernas un lielas saimniecības, citi lauku iedzīvotāji vairumā gadījumu ir bez darba. Ja salīdzinām pagastu, kur ir daudz mazu un vidēju saimniecību, un vienu pagastu, kur ir liela saimniecība, tad var redzēt, ka tur, kur ir mazās un vidējās saimniecības, lauki ir apkopti, cilvēki ir nodarbināti, viņi saimnieko, viņi ražo produkciju un kaut ko arī pārdod. Šajās vietās gan ainava ir sakopta, gan cilvēkos jūtama vitalitāte, atbildības izjūta, parasti šādos ciematos ir arī sociāli kulturālā dzīve, tur dzimst bērni.

Savukārt tur, kur dominē viena milzīga saimniecība ar, piemēram, 3000 hektāriem zemes, jau vairs

nav vietas citiem iedzīvotājiem un to tur paliek arvien mazāk, jo viņiem nav zemes, viņi nīkuļo. Tur darbavietu nav, jo lielās un tehnoloģiski modernās saimniecībās nevajag daudz darbaroku.

I.R. – Bet ne tikai. Es pati biju kādā Kurzemes novadā, kur ir vidējās saimniecības – virs 50–60 hektāriem, pat tur ir daļa cilvēku, kas tāpat dzīvo agrākos ciematu centros, tajās trīsstāvu mājās. Turklāt te ir vērojama pēctecība. Piemēram, māte bija slaucēja, meita tagad ir ar nepabeigtu pamatizglītību, tātad bezdarbnieku kursos viņa nemaz nevar iet, jo viņai prasa vidējo izglītību. Viņai jau ir trīs bērni, kaut kā jau pa to dzīvi sitas, brauc no sava pagasta uz Liepāju, kur strādā par pārdevēju. Bet viņa neredz izeju. Šādiem cilvēkiem bieži vien arī braukšana uz ārzemēm nav iespējama, jo viņi vienkārši neredz, kā to var izdarīt.

D.Dz. – Te ir runa par to, kā pēcpadomju laikā tika sadalīti resursi. Ne tikai, kas tika pie zemes, bet arī par to, kā tika pie sākotnējiem resursiem, lai varētu veidot savu saimniecību. Protams, ne visiem, bet daudzām tagad veiksmīgām saimniecībām bija iespēja privatizēt kaut ko no kolhozu resursiem. Tas ir arī ļoti ietekmējis šo situāciju. Jo tie cilvēki, kuriem nebija ko privatizēt vai ko atgūt, principā ir cietuši. Es teiktu, ka tas mītiskais darba tikums, par ko daudzi runā, nav tomēr pietiekams, lai pievērstu cilvēkus darbam, par kuru neadekvāti tiek maksāts.

- Vai tas drīzāk nenozīmē to, ka laukos principā cilvēku ir par daudz, jo viņiem nav ko darīt, nav darbavietu un katrā pagastā jau arī rūpnīcu neuzcelsi? Varbūt drīzāk šiem cilvēkiem vajag tomēr koncentrēties ap pilsētām, kurās ir darbavietas?

I.R. – Viņi jau arī iet uz pilsētām. Regulārā, ikdienišķā migrācija uz novadu centriem ir diezgan izplatīta.

- Bet vai mēs lieki neraudam par to, ka lauki paliek tukši? Īstenībā mums būt jāpriecājas, ka šie cilvēki brauc un meklē darbu, nevis nodzeras pie vietējā veikala?

A.C. – Lielākā problēma ir infrastruktūra un loģistika. Nebūtu problēmu dzīvot, piemēram, Rankā un strādāt, piemēram, Cēsīs, ja vien normāli dienas laikā varētu izbraukāt.

I.R. – Nenoliedzami situācija labāka ir tajos pagastos, kas ir tuvāk pilsētām. Piemēram, tie pagasti, kas ir tuvāk Liepājai, ir daudz izdevīgākā situācijā nekā tālākie, jo cilvēki no šiem pagastiem var izbraukāt uz darbu Liepājā, viņi arī var uz tirgu aizgādāt savus izaudzētos dārzeņus vai arī citas preces. Bet tie, kuri, piemēram, dzīvo tālu pat no pagasta centra, nomaļākā vietā vispār nevar no savām mājām izklūt laukā, jo ceļš ir slikts.

D.Dz. – Manuprāt, tas ir atsevišķa pētījuma vērts temats – galu galā ceļi tiek laboti jau gadiem un tik un tā nekas labāks nepaliek. Kāpēc?

- Bet tomēr – es gribētu atgriezties pie sava jautājuma – vai laukos nedzīvo par daudz cilvēku?

D.Dz. - Esošajā situācijā – jā. Turklāt daudziem cilvēkiem, kas tur dzīvo, nav iespēju pat dabūt savu dzīvesvietu, ne arī iekopt viensētas. Daudzviet pagastu centros trūkst dzīvojamā fonda. Tas nozīmē,

ka viņiem nemaz nav brīvu dzīvokļu, kur dzīvot jaunajiem cilvēkiem, kas vairs nevēlas dzīvot kopā ar vecākiem. Bieži vien dzīvokļi pat tur ir, taču tie ir kāda privātīpašumā un tajos neviens nedzīvo, jo īpašnieki ir aizbraukuši uz citu vietu. Taču pagasts ar šiem dzīvokļiem nevar operēt un tos kādam piešķirt.

A.C. – Ir jau vēl viens aspekts. Saimniekiem, piemēram, ir pieci bērni, bet saimniecību var pārņemt tikai viens bērns. Viens saimnieks man pat teica, ka viņš ļoti cer, ka visi pieci šeit nevēlēsies palikt un ka kāds arī aizies prom, jo saimniecība nav salīdzinoši liela – aptuveni 70 hektāru un to nevar dalīt piecās daļās, tad tai saimniecībai vairs nav nekādas jēgas. Bet šajā gadījumā tad ir jautājums – ja saimniecība paliek vienam, tad ko tiem pārējiem četriem šajos laukos darīt?

Protams, mēs nevaram vispārināt situāciju, ir arī piemēri, ka cilvēki spēj tomēr izdomāt, radīt sev nodarbošanos arī uz neliela zemes plekšņa vai vispār strādāt ar lauksaimniecību nesaistītos darbos. Ir cilvēki, kas paši rada sev darbi, un turklāt ļoti veiksmīgi.

Taču ne jau visi ir uzņēmēji un ne visi ir inovatīvi. Nevar arī lauciniekiem pārnest, ka viņi visi ir iesūnojuši un iestiguši stagnācijā. Tā arī gluži nav.

D.Dz. – Mēs, protams, varam atrast šādus pozitīvus piemērus un atrast arī veiksmīgas lauksaimniecības saimniecības, taču apkārt tomēr ir bēdu leja. Tas, ka ir saimniecības, kur viss notiek, nevar nodrošināt to, ka mēs varam aizbraukt uz plaukstošu lauku vidi.

A.C. – Taču tas, ka kāda saimniecība ir veiksmīga, tomēr zināmā mērā arī dod stimulu apkārtējiem. Tas ir piemērs, ka var dzīvot arī citādi.

I.R. – Turklāt laukos veidojas zināmā mērā arī tādi kā puduri – ja viens ir sācis un viņam sanācis, tad arī apkārt veidojas citi saimnieki. Tad viņi viens otram arī izlīdz ar kombainu, pļaujmašīnu, palīdz citos darbos.

- Vai laucinieki labprāt kooperējas, labprāt palīdz viens otram?

A.C. – Jā. Viņi kooperējas. Taču juridisku kooperatīvu izveide ir problemātiska, jo šajos gadījumos runa ir par konkrētu materiālo atlīdzību un citiem juridiskiem aspektiem. Taču neformālā kooperēšanās ir ļoti izplatīta. Piemēram, viena sieviete man stāstīja, ka viņas vīrs sadarbojas ar kādu saimniecību – viņi nākot palīgā šai saimniecībai pie siena novākšanas, savukārt vīrs brauc ar kombainu palīgā novākt labību. Piens tiekot iepirkts no kādas bioloģiskās saimniecības, savukārt piļu olas piegādā kāda cita sieviete. Tādējādi viņa norēķinās par to, ka tiek aizvesta tur, kur vajag, jo naudas viņai nav, ko samaksāt. Savukārt, ja gribas sieru vai krējumu, tad tas tiek taisīts pašu saimniecībā. Ja kāds grib kazas sieru, tad tiek iesaistīta jau kazu Anna, kurai ir kazu piens.

Proti, tiek izveidots tīkls, kas pilnībā nodrošina ikdienas vajadzības un bieži vien tas pat notiek bez naudas iesaistes, jo skaidrās naudas daudziem nemaz nav. Taču cilvēki apmainās gan ar darbu, gan ar dažādiem pakalpojumiem un produktiem. Tas ir ļoti izteikti laukos. Ir ļoti svarīgi, ka apkārt ir šie cilvēki, ka ir sociāla vide. Tāpēc arī daudzi no šiem cilvēkiem cer, ka citi cilvēki no laukiem

neaizbrauks, jo, ja tie lauki paliek tukšāki, tad arī viņiem pašiem rodas izmisums.

Aiga Pelane, + 371 67088634, eko_zinas@bns.lv